

آثار دروغ بر زندگی اجتماعی

اعظم اسدی

چکیده

یکی از گناهانی که به کبیره بودن آن تصریح شده دروغ گفتن است، دروغ گفتن حرام است به حکم قطعی عقول بشریو همه ادیان آسمانی در شرع اسلام حرام بودن آن به ادله اربعه کتاب، اجماع، سنت و عقل ثابت است و آن اقسامی دارد چون کذب در سخن-کذب در عمل-کذب در موضوع خارجی-کذب در امر روحانی.

دروغ دارای مراتبی می باشد از جمله دروغ بستن برخدا و پیغمبر و امام-سوگند و شهادت دروغ-دروغ مفسده دار. دروغ از روی مزاح و شوخی که میزان کبیره بودن هر یک بیان می شود. عوامل دروغگویی در افراد به الگوهای نامناسب احساس حقارت و ضعف شخصیت-نیازهای ارضاء نشده، ترس از مجازات، کم عقلی و... تقسیم می شوند. آثار مخرب دروغ بر زندگی اجتماعی انسان ها در صد بالایی از مضرات آن است که عواقبی مانند رسوایی و بی آبرویی سلب اعتماد مردمی در اجتماع-نفاق-کاهش رزق و روزی، بی اعتباری علمی را به دنبال دارد. از راههای درمان دروغ می توان آگاهی بخشی به انسان های دروغ گو از عواقب دردناک و آثار سوء معنوی، مادی، روحی، اجتماعی، فردی این رزيلة و پرورش شخصیت در افراد، کوشش برای تقویت پایه های ایمان به خدا در دل مبتلایان به دروغ بیان کرد. در مواردی چون نجات مال، جان، عرض مسلمان، اصلح ذات البین دروغ در جنگ، وعده باهل دروغ گفتن جایز است و در جایی واجب نیز هست. در این مطالب به تحلیل مسائل ذکر شده با معیار قرآن و احادیث ائمه اطهار پرداخته شده امید است مورد توجه و موثر واقع شود

کلید واژه ها: مخرب، نفاق، دروغ

این مقاله که با ساختار توصیفی-تحلیلی و در 10 فصل تنظیم شده است. هدف از پژوهش درباره این مباحث این بود که قدمی در راه اصلاح شیوه گفتاری خود با انسان های پیرامون در زندگی فردی و اجتماعی باشد و بدانیم که هرطوری بخواهیم نمی توانیم از هر سخنی استفاده کنیم در حالی که از حقیقت و واقعیت به دور باشد خواسته یا نا خواسته دچار آسیب ها و عواقب شوم این صفت رفتاری زشت و ناپسند می شویم. با توجه به اینکه بعضی انسان ها برای رسیدن به اهداف خود فقط موقعیتهای،سعت بخشیدن به امورات خود این عمل ناپسند و رزیه را مرتکب می شوند و به دلیل کثرت انجام قبح آن شکسته شده و به عنوان یک امر عادی تلقی می شود. این مقاله با استناد به آیات و روایات این موضوع را بیان می کند که خیلی از مشکلاتی که امروزه گریبان ما را گرفته و جامعه را به سقوط می کشاند از عواقب این صفت زشت است. هنگامی که ما دروغ، انواع آن، مراتب، آثارمخرب، عوامل، راه درمان آن و از همه مهمتر مواردی که اسلام اجازه آن را داده بشناسیم و اینکه از درگاه قران و احادیث و روایات به این موضوع نگاه کنیم و معرفت پیدا کنیم. می توانیم از این گناه کبیره اجتناب کنیم و آنجا که جایز بلکه بعضی اوقات واجب است در جهت اصلاح جامعه بکار بگیریم. مهمترین مسئله این است که افراد جامعه هرطوری خود مصلحت بدانند نمی توانند دروغ بگویند بلکه تنها جایی که اسلام جواز آن را صادر نموده است .

معنای لغوی دروغ: در لغت به معنای خبر دادن چیزی به خلاف آن چه که هست (1)(2)(3) سخن

ناراست، خلاف حقیقت، قول ناحق کذب مقابل راست، صدق (4)

معنای اصطلاحی دروغ: یعنی چیزی را خلاف واقع نشان دادن، دروغ گفتن در انواع مختلف آن

زبانی، عملی، نسبت دروغ به کسی دادن (5)

کذب یکی از رذایل اخلاقی است که در تعالیم اخلاقی دین مبین اسلام بلکه در ادیان دیگر هم نهی شده است.

واژه کذب 81 بار در قرآن کریم آمده است و با توجه به متعلقات مختلف آن، معانی مختلف استعمال شده است

اقسام کذب از منظر آیات و روایات

کذب در سخن: و بر خدا دروغ می بندند در حالی که می دانند این سخن دروغ است. (6)(7) در تفسیر المیزان

آمده است که آنها دروغ می گویند و به خدا نسبت دروغ می دهند.

کذب در عمل: اگر دست از کار برندارد ناحیه اش (موی پیش سرش) را گرفته و به سوی غذاب می کشانیم. (9)

1. فرهنگ معین ص 1209

2. العین ج 2 ص 347

3. المفردات فی غریب القرآن ص 704

4 و 5. التحقيق فی کلمات القرآن الکریم ج 10 ص 33 و 34

6. سوره آل عمران آیه 75

7. سوره کهف آیه 5

9. سوره علق آیه 16

8. تفسیر المیزان

کذب در موضوع خارجی: و پیراهن او را با خونی دروغین آغشته ساخته نزد پدر آوردند (1) (2) خونی که کذبش آشکار بود (3) با آن پیراهن یوسف را آغشته کردند.

کذب در امر روحانی: قلب پاک او را در آنچه دید هرگز دروغ نگفت (4)

امام حسن عسگری (ع) می فرماید: تمام بدیها در جزیره ایست مقفل و کلید گشودن آن دروغ است (5)

مراتب دروغ: پس از مراجعه به اخبار و روایات وارده فهمیده می شود که دروغ مراتبی دارد که بعضی از آنها قطعا کبیره و برخی اکبرکبائر است

1. دروغ بستن بر خدا و پیامبر و امام: بدترین مراتب دروغ، دروغ بستن به خدا و پیامبر و امام است (6) قرآن کریم در سوره نحل می فرماید: و شما نباید پیش خود به دروغ چیزی را حلال و چیزی را حرام گویند و به خدا نسبت دهید تا بر خدا دروغ بندید که آنان که بر خدا دروغ بندند هرگز روی رستگاری نخواهند دید.

***از موارد دروغ بر خدا:** از جمله موارد دروغ بر خدا آنست که شخصی دروغی بگوید و برای اثبات آن بگوید خدا شاهد است یا می داند که راست می گویم (7)

1. تفسیر نمونه ص 344

2. جوامع الجامع ج 2 ص 18

3. تفسیر المیزان ص 274

4. سوره نجم آیه 53

5. و 6 گناهان کبیره ص 274 و 281

***دروغ بر پیامبر و امام:** آنست که حدیثی را پیش خود اختراع اند و به آنها نسبت دهد یا حدیثی از کسی بشنود یا در کتابی ببیند و یا اینکه می داند دروغ است به امام و پیامبر نسبت دهد. (1)

2. سوگند و شهادت و کتمان: از گناهانی که به کبیره بودن تصریح شده شهادت دادن به دروغ و خلاف واقع است. قرآن کریم می فرماید: و بندگان برگزیده خدا شهادت دروغ نمی دهند چنانچه تزویر به معنی وانمود کردن باطل به شکل حق است. (2) رسول خدا (ص) می فرماید: گواهی به دروغ همپایه شرک است یعنی مساوی یا بت پرستی و این در حالی بود که سه مرتبه این جمله را روی منبر تکرار فرمودند. (3)

3. دروغ مفسده دار: از اقسام دروغ که مسلماً گناه کبیره است، هر دروغی است که در آن مفسده و زیان باشد و البته هرچه مفسده و زیان آن بیشتر باشد بزرگی گناهش و شدت عقوبتش شدیدتر است و گاهی می شود دروغی سبب تلف شدن اموال و ریخته شدن آبروها و خون می گردد. (4)

4. دروغ از روی مزاح و شوخی: از اقسام دروغ، دروغ هایی است که از روی هزل و مزاح و شوخی برای تفریح و خنده و... گفته می شود مثل اینکه با شخص ساده لوحی بگویند که فلان زن مایل ازدواج با توست یا نظائر اینها (5)

عوامل دروغگویی در افراد:

الگوهای نامناسب: یکی از عواملی که باعث می شود افراد به خصوص کودکان و نوجوانان به دروغگویی عادت کنند وجود الگوهای نامناسب است بطوریکه اگر در خانواده از همان کودکی در حضور فرزندان پدر و مادر به

6. ملحق شدن به منافقان: شخص دروغگو بتدریج به صفوف منافقان می پیوندد همانطور که قبلا گفتیم دروغ شاخه ای از نفاق است و ظاهری راست نما دارد و سخنش را به عنوان راست و حقیقت القا می کند این دوگانگی ظاهر و باطن از وی منافقی می سازد که طبیعتا به صفوف منافقین ماحق می شود امام علی(ع) می فرمایند: دروغ انسان را به نفاق می کشاند.

10

ضررهای روانی دروغگویی:

دروغگویی علاوه بر اینکه بر رابطه شخص با خداوند و سایر افراد جامعه دارد تاثیرات منفی زیادی بر روح و روان خود فرد دارد که به برخی از آنها می پردازیم:

1. ناراحتی درونی: راستی حقیقتی است که وجود دارد و راستگو خاطرش آسوده است و دچار اضطراب و نگرانی نیست و آنچه در ذهن فرد راستگو وجود دارد نیاز به حفاظت ندارد و بالعکس دروغگو بایستی تمام نیروی خود را بکار گیرد و بر مغز خود فشار آورد که ساخته خیالی خود را که همان تصور معنای دروغ است را فراموش نکند تا مبادا در موقعیت های پیش رو دروغش آشکار شود

2. فراموشی: یکی از بیماریهایی که دروغگو به آن گرفتار می شود . امام صادق(ع) می فرماید: از چیزهایی که خدا به زیان دروغگویان کمک کرده فراموشی است

3. باامیدی: وقتی که راز دروغگو فاش شد و دروغش آشکار شد ضربه ای به مغز او فرود می آید زیرا به آن نیت و هدف که داشته و دروغ گفته عکس آن نتیجه گرفته است

4. پرده دری و بی شرمی: نقطه مقابل ناامیدی دروغگو این است که اگر روحیه دروغگو را متزلزل نکند کشف های پی در پی دروغ هایش وی را حرفه ای ساخته و از آن که عیش آشکار شود هراسی ندارد.

5. سوءظن به مردم: دروغگو می پندارد همه مردم همچون او دروغ می گویند و حقیقتی وجود ندارد و دیگر اینکه او وقتی می بیند دیگران نسبت به او خوش بین نیستند و سلب اعتماد کرده اند در او هم چنین حالتی پیدا می شود.

6. چاپلوسی: دروغگو برای آنکه سخنش پذیرفته گردد به هر وسیله ای متوسل می شود برای صحت سخن خود تاکید می آورد و سوگندها می خورد و تملق شنونده را می گوید تا مبدا تکذیبش مند.

11

7. تغییر فطرت: روان آدمی فطرتاً به راستی و درستی خلق شده اگر انسانی به همان وضع روانی اصلی باقی مانده باشد به خوبی ها آراسته و به بدی ها پیراسته خواهد بود.

موارد جوازی دروغ

1. هرگاه ضرر مالی یا جانی یا عرضی در میان باشد

2. قسم دروغ برای رهایی مسلمان

3. اصلاح ذات البین

4. دروغ در جنگ

5. وعده باهل

نتیجه گیری

دروغ یعنی خلاف راست، چیزی که حقیقت ندارد، انسان اگر در مسیر زندگی خود بر اثر علل یا عواملی مرتکب این گناه کبیره شود از خداوند و رحمت الهی بلکه در خیلی از موارد از انسان های پیرامون خود در خانواده دوستان اجتماع هم دور می شود هنگامی که راز او بر اثر عواملی مانند فراموشی فاش می شود و رسوا می شود قطعاً سلب اعتماد می شود و از محبت هم نوعان و احترام واقعی بی بهره می شود دچار آسیب های روانی معنوی اجتماعی فردی می شود راستگویی رستگاری به دنبال دارد و بالعکس دروغگویی انسان را به بدبختی رهنمون می سازد با برطرف نمودن عوامل دروغگویی در افراد و آگاهی بخشی و مطلع ساختن از عقوبت های اخروی و دنیوی آن می توانیم در جهت اصلاح جامعه گامی برداریم و از دروغ فقط و فقط در جهت اصلاح جامعه برطرف نمودن خطرات جانی مالی عرضی و اصلاح بین برادران و خواهران مسلمان استفاده کنیم و در امر احیای امر به معرف یعنی صداقت و راستی گفتار و اعمال و نهی از منکر یعنی دوری از دروغ و پلیدی کوشا باشیم که دچار عقوبت های ناشی از نپرداختن به این امر مهم ((امر به معروف و نهی از منکر)) نشویم.

فهرست منابع

1. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، انتشارات هجرت، چاپ دوم ج دوم ص 347
2. فرهنگ معین، محمد، ج 2 ص 1209 انتشارات زرین
3. گناهان کبیره، جلد 1 و 2، آیت الله دستغیب، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
4. المفردات فی غریب القرآن، ابی القاسم الحسن بن محمد معروف به راغب اصفهانی، انتشارات دارالعلم
5. التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، حسن مصطفوی، انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب ج 10
6. معراج السعاده، ملا احمد نراقی، پیام مقدس 1389
7. تفسیرالمیزان، محمدحسین طباطبائی، مترجم موسوی همدانی، سید محمد باقر، انتشارات اسلامی
8. جوامع الجامع، فضل بن حسن طبرسی، انتشارات دانشگاه تهران
9. تفسیرنمونه، مکارم شیرازی، انتشارات دارالکتاب الاسلامیه چاپ 1
10. مستدرک الکتاب حج باب
11. تفسیر ابو الفتح رازی، ابوالفتح رازی
12. میزان الحکمه، ج 9 و 10، محمد محمدی، انتشارات دارالحديث
13. مستدرک الوسائل، میرزا حسین نوری
14. الگوهای تربیتی، محمدعلی کریمی نیا، پیام مهدی 1380
15. مسروب بالایان، روانشناس، انتشارات شمس 1370

16.سایت طهور

17. سایت پاسخگو

18.سایت ویکی فقه